

Сіренко Р.Р.

Львівський національний університет імені Івана Франка

ЕФЕКТИВНІСТЬ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОЦЕСАМИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ ЗА ЇЇ АКТИВНОЇ УЧАСТІ У МАСОВОМУ СПОРТІ

У статті вивчено процеси трансформації та модифікації масового спорту як соціалізаційного феномена в українському суспільстві. Досліджено важливість фактора соціалізації у сфері фізичної культури та масового спорту. З'ясовано особливості державного регулювання розвитку сфери масового спорту в соціальній та гуманітарній політиці України. Обґрунтовано явище масового спорту як прояв активної участі молоді у соціальних та громадянських трансформаціях суспільства.

Ключові слова: масовий спорт, соціалізаційний контекст, гуманітарна сфера, державне регулювання, управлінські системи, активність соціуму.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими і практичними завданнями.

Соціалізуюча функція спорту, яка реалізується за допомогою залучення молоді у спортивну діяльність, активно впливає на різноманітні сторони розвитку молоді особистості, має неоднаковий прояв у різних суспільствах, але загалом від рівня залученості до спортивної діяльності залежить ефективність самої соціалізації як процесу. Сучасний період суспільного розвитку в Україні характеризується соціальною нестабільністю, наростанням рівня конфліктності суспільних відносин, зниженням загального рівня якості життя, в результаті непередуманих реформ держава втратила свої позиції у багатьох сферах суспільного життя. Ці чинники зумовили негативну ситуацію у масовому українському спорті та вплинули на розвиток молоді як суспільної категорії.

Увага до молодого покоління в цьому контексті далеко не випадкова: саме від молоді залежить майбутнє держави. Водночас від ступеня залучення молоді у масову спортивну діяльність багато в чому залежить її фізичне і моральне здоров'я, працездатність. Відображення масштабних трансформацій, що відбулися в Україні, вимагає детального аналізу через деяке спотворення процесів соціалізації. Перебудова суспільного ладу, яка охопила різні сфери суспільного життя, включаючи і масовий спорт, у комплексі з відсутністю цілеспрямованої політики держави у цій сфері обернулася руйнуванням системи масового спорту, виключенням фізичної куль-

тури з пріоритетних напрямів населення на рівні масової свідомості.

Аналіз останніх досліджень, в яких започатковано розв'язання проблеми, та виділення частин загальної проблеми, що потребує вирішення. Сучасний етап дослідження державного регулювання фізичної культури і масового спорту характеризується залученням великої кількості науковців, що працюють у цій сфері, та появою значної кількості соціологічних досліджень і теоретичних робіт з цього напрямку. Цей період також характеризується активним використанням досліджень західних авторів із розвитку фізичної культури і масового спорту. Наукові дослідження і фундаментальні роботи В.І. Столярова, М.А. Кутепова, М.А. Арвісто продемонстрували значимість виховної ролі фізичної культури і масового спорту як дієвого засобу формування, розвитку і соціалізації молоді особистості [6; 9]. Соціальні трансформації та зрушення, що відбулися, викликали істотні зміни в ціннісних орієнтаціях молоді України.

Аналіз стану втручання держави у цю сферу дає змогу стверджувати, що в Україні стався глобальний процес ресоціалізації, руйнування статусно-рольових зв'язків, створення нової ієрархії цінностей і зміни соціальної орієнтації молодих верств населення [10]. Монографія Л.І. Лубишевої [2] присвячена соціалізаційним аспектам фізичної культури і масового спорту, в якій спорт ґрунтовно розглянуто як агент соціалізації. Разом з тим варто зазначити, що за

всього різноманіття наукових праць, які певним чином стосуються особливостей впливу масового спорту на процес соціалізації молоді, це питання є не досить розробленим.

Метою статті є дослідження ефективності державного регулювання соціалізації молоді в Україні внаслідок її активної діяльності у фізичній культурі та масовому спорті.

Реалізація мети передбачає вирішення таких завдань:

1. Вивчити процеси трансформації та модифікації масового спорту як соціалізаційного феномена в українському суспільстві.
2. Дослідити важливість фактора соціалізації у сфері фізичної культури та масового спорту.
3. З'ясувати особливості державного регулювання розвитку сфери масового спорту в соціальній та гуманітарній політиці України.
4. Обґрунтувати явище масового спорту як прояв активної участі молоді у соціальних та громадських трансформаціях суспільства.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. За десятиліття реформ у масштабі держави виявилися зруйнованими і перестали функціонувати тисячі спортивних майданчиків, не фінансується діяльність багатьох дитячо-юнацьких спортивних шкіл. Ці обставини призводять до катастрофічного зниження показників здоров'я молоді. Масовий спорт у сучасному світі займає вагоме місце, відіграючи важливу роль у багатьох соціальних процесах і явищах. Як соціальне явище, яке увійшло в життя багатьох держав, масовий спорт сформувався відносно недавно, проте сучасне суспільство неможливо уявити без нього. Розвиваючись разом із соціумом у процесі трансформації сучасного суспільства, посилюючи свій вплив, поширюючись у всьому світі масовий спорт став переймати багато значущих соціальних функцій.

Масовий спорт є одним з найважливіших інститутів соціалізації в сучасному суспільстві, особлива роль масового спорту як агента соціалізації зумовлена акумуляцією таких соціальних ситуацій, що дають змогу молодій особі засвоювати нові практики, знаходити своє місце у суспільстві та зайняти певну життєву позицію. Молода особа, яка займається спортом, включається у величезну мережу соціальних людських контактів, масовий спорт дає змогу індивіду в процесі спортивної діяльності відпрацювати соціальні ролі та набути необхідного досвіду. Соціальна активність включає в себе активність суспільну, професійно-тру-

дову та активність у сфері фізичної культури.

Соціальна активність молоді, залученої у спортивно-масовий процес, набагато перевищує соціальну активність людей, які не займаються фізичними вправами. У цьому контексті масовий спорт необхідно розглядати як ефективний засіб фізичного виховання активності у вигляді інтересів, спілкування тощо [1]. Змінюється значення спорту в системі цінностей української молоді, чому чималою мірою сприяли як об'єктивні, так і суб'єктивні чинники. Домінування в середовищі української молоді матеріальних пріоритетів об'єктивно знижує питому вагу ціннісних орієнтацій та спортивну діяльність, оскільки заняття спортом у принципі не є тим, від чого можна отримувати прибуток. Активне прагнення до спорту, реальне входження в нього, введення його в життєвий стандарт, у звичний уклад власного життя в української молоді нині нижче, ніж декларована нею соціальна оцінка фізичної культури і спорту [8].

Державне регулювання процесу масового спорту виступає пріоритетним завданням офіційних інституцій у всіх розвинених країнах світу. Зміна статусу спорту в бік зменшення у системі цінностей молоді негативно позначається на процесі її соціалізації. Сучасне українське суспільство не в змозі самостійно вирішити проблему масовості фізкультурно-спортивного руху молоді без підтримки держави [12]. Тому проблеми розвитку масового спорту та фізичної культури мають знаходити своє вирішення на державному рівні.

У результаті трансформацій у соціально-економічному і політичному житті України відбулося значне зниження основних показників масовості спорту серед молоді. Ці обставини пов'язані з послідовним ігноруванням державою цієї сфери життя суспільства, що призвело до зниження фінансування можливостей з масового спорту, погіршення матеріальної бази і структурної перебудови системи державного регулювання масовим спортом. Внаслідок цього у спортивній й фізкультурній сферах України спостерігаються значні інституційні зміни переважно негативного характеру [14]. Натепер спорт як життєва цінність в особистісній орієнтації сучасної української молоді займає вельми скромне місце.

Водночас набирає силу тенденція, пов'язана зі споживчим і безвідповідальним ставленням до особистого життя, витоки якої потрібно шукати в порушенні процесу державного регулювання соціалізаційних процесів молоді в Україні. У сучасному українському суспільстві спорт

має служити задоволенню важливих суспільних потреб, виконуючи різні соціальні функції. За своїми функціями масовий спорт – це школа виховання здібностей, необхідних у сфері рухової діяльності, соціальний інститут пізнання умов, засвоєння і вдосконалення засобів, форм життя. Серед соціальних функцій спорту одна з найважливіших – соціалізуюча, вона відображена у глибокому і багатосторонньому його впливі на сутнісні сторони молодого людини і на розвиток її фізичних та інтелектуальних здібностей.

Державне регулювання процесу соціалізації молодого соціальної спільноти багато в чому залежить від того, наскільки вона включена в систему цінностей представників цього суспільства. Напрямок ціннісних орієнтацій молоді у спортивній сфері збільшує роль масового спорту в процесах соціалізації [5, с. 12]. Характер функціонування масового спорту як сфери, в якій базується здоровий потенціал суспільства, зумовлений сукупною дією як об'єктивних, так і суб'єктивних чинників. Ці обставини зумовлюють державне регулювання масового спорту в рамках соціальних властивостей за допомогою двох аспектів, які виступають головними об'єктами вивчення науки державного управління.

З одного боку, передбачається виявлення таких об'єктивних чинників, як ставлення до масового спорту з боку суспільства, його місця в рамках організації суспільної системи і структури цінностей, соціальних чинників, які зумовлюють орієнтацію української молоді на заняття спортом. З іншого боку, такий підхід передбачає уточнення суб'єктивних чинників, а саме виявлення позиції до спорту самого індивіда як представника молодіжної соціальної спільноти. Масовий спорт є потужним каталізатором у процесі соціалізації молодого людини, що пришвидшує процес її формування з особи, що засвоїла соціальні норми і норми суспільного життя, в соціально зрілу і гармонійно розвинену особистість. Масовий спорт впливає на загальний процес соціалізації молоді за допомогою впливу на тісно взаємопов'язані соціальну і фізичну сфери життя [7, с. 198]. Соціалізуючий вплив масового спорту проявляється по-різному: через підвищення активності, трудової та громадської діяльності молодого людини, через інтеграційні функції спорту. Специфіка спорту вимагає тісних спільних дій, що веде до утворення великої кількості громадських зв'язків офіційного і неофіційного характеру, на основі яких формуються специфічні форми суспільної поведінки, що діють і за межами спортивного руху [4, с. 21].

Водночас масовий спорт не в змозі виконати свою частину функцій в рамках соціалізації молодого особи за пасивної або негативної дії інших агентів соціалізації – сім'ї, школи та навчальних закладів, ЗМІ, роботи і громадської думки. Серед чинників і умов, що роблять визначальний вплив на залучення молодих людей у масовий спорт, істотне значення мають: допомога держави, розвиток системи фізичного виховання в школі, спортивні захоплення поза навчальними закладами, уклад сімейного життя.

Розкриття позитивного впливу фізичних вправ на здоров'я молоді дає змогу краще зрозуміти механізми, за допомогою яких спорт впливає на суспільну діяльність і активність молодого особи. Масовий спорт діє на ефективність соціалізації не тільки безпосередньо, забезпечуючи здоров'я, але і за допомогою безлічі інститутів і різного роду механізмів – психічних, соціологічних, фізіологічних [13].

Соціальна активність української молоді включає в себе активність суспільну, професійно-трудову і активність у сфері фізичної культури. Молодих людей, залучених у спортивний масовий процес, набагато більше порівняно з тими, які не займаються спортом. У цьому контексті масовий спорт необхідно розглядати як ефективний засіб виховання активності у вигляді інтересів, спілкування; соціальна активність нерозривно пов'язана з руховою активністю і здоров'ям.

Масовий спорт перешкоджає поширенню девіантних форм поведінки молоді, загалом формує нове здорове покоління. Розвиток масового спорту залежить не тільки від покращення ефективності державного регулювання, але також від чинників суб'єктивного порядку і від особистого ставлення молодих людей до спорту, від того, яке місце він займає в системі цінностей українського суспільства й окремого індивіда. Ціннісні орієнтації є мотиваційним ядром спортивної діяльності, тією найважливішою умовою, яка забезпечує високу ефективність занять фізичною культурою і спортом.

Тиражування цінностей суспільства споживання призводить до суттєвих трансформацій у системі цінностей молодого покоління українців, культ споживацтва панує у свідомості молоді й набуває універсального характеру [11].

Сучасне суспільство не в змозі повністю вирішити проблему масовості фізкультурно-спортивного руху без підтримки держави. Тому проблеми розвитку спорту та фізичної культури мають знаходити своє рішення у результатах роботи орга-

нів державної влади. Поширення масового спорту має виступати пріоритетним завданням державних інститутів в Україні.

Важливе значення має те, що перманентна криза влади в Україні різко погіршила демографічну ситуацію і здоров'я населення, зокрема здоров'я молоді, об'єктивно скорочуючи її можливість займатися спортом. Розглянуті макросоціальні фактори загалом сприяли падінню рівня масового спорту. Внаслідок цього послабився вплив масового спорту на процес соціалізації молоді, що посилюється неефективним державним регулюванням, пасивністю освітніх установ.

Змінені соціальні трансформації та ціннісні зрушення викликали істотні зсуви в ціннісних орієнтаціях української молоді. Натепер спорт як цінність у життєвій особистісній орієнтації сучасної молоді займає вельми скромне місце. Водночас набирає силу тенденція, пов'язана зі споживчим і безвідповідальним ставленням до життя, витоки якої потрібно шукати в порушенні процесу соціалізації [3]. Вже згадана тенденція в сучасних умовах веде до порушення громадських зв'язків і до різноманітних відхилень у поведінці молоді, що об'єктивно виводить її зі сфери масового спорту як соціально позитивної і легітимної діяльності.

Формулювання висновків і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Трансформація державного регулювання масового спорту в процесі соціалізації української молоді зумовлена загальними зрушеннями в соціально-економічній системі, зокрема самоусунення держави з різних сфер життя суспільства і зі спортивної сфери. Відсутність спортивних об'єктів відпочинку та оздоровлення для молоді в сільських районах і міських районах новобудов, слабе матеріально-технічне

оснащення спортивних установ, що не відповідає рівню потреби сучасної молоді, а також недостатнє фінансування цих об'єктів унеможливує ефективне державне регулювання соціалізації української молоді. За роки реформ відбулося систематичне зниження загальної кількості фізкультурно-спортивних споруд. Одна з основних причин скорочення кількості фізкультурно-спортивних споруд – відмова підприємств і організацій як державної, так і приватної власності від утримання спортивних і оздоровчих об'єктів під приводом економічної недоцільності їхньої експлуатації. Відсутність системи загальної фізкультурної підготовки, яка б охоплювала всі верстви населення, і насамперед молодь, негативно відображається на загальному розвитку суспільства. Внаслідок цього послабився вплив спорту як агента соціалізації, що зумовлено неефективною координацією масового спорту з боку органів державної влади та місцевого самоврядування.

Для підтримання у молоді стійкої мотивації та інтересу до занять руховою активністю і масовим спортом відповідними механізмами державного регулювання необхідно створити умови для задоволення потреби у фізичному розвитку у доступних спортивних спорудах, розвитку сучасної інфраструктури для активного дозвілля, пропагування серед української молоді цінностей спорту та здорового способу життя. Соціальний ефект від функціонування масового спорту або спорту для всіх відбувається за умови системного державного втручання. Ефективна державна політика, спрямована на зміну свідомості та поведінки громадян стосовно здорового способу життя, правильної, вираженої позиції молоді може справити позитивний вплив на соціалізаційні процеси української молоді.

Список літератури:

1. Вавренюк С.А. Генезис організаційно-правового забезпечення державного управління фізичним вихованням молоді на теренах України. Державне будівництво. 2014. № 2. URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2014-1/index.html> (дата звернення 27.08.2018).
2. Гасюк І.Л. Механізми державного управління фізичною культурою та спортом в Україні: автореф. дис. ... д-ра наук з держ. упр.: 25.00.02. Київ, 2013. 39 с.
3. Гонтарук О.М. Проблеми функціонування системи підготовки кадрів та управління у сфері фізичного виховання і спорту в контексті розвитку державно-приватного партнерства в Україні. Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: збірник наукових праць. Луцьк: Східноєвропейський національний університет ім. Лесі Українки, 2016. № 3 (35). С. 5–10.
4. Дутчак М.В. Теоретико-методологічні засади формування системи спорту для всіх в Україні: автореф. дис. ... д-ра наук з фіз. виховання і спорту: 24.00.02. Київ, 2009. 39 с.
5. Коновалова І.В. Механізм державного управління регіональними соціальними програмами в Україні: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02. Харків, 2011. 19 с.
6. Концепція Загальнодержавної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на 2012–2016 роки. URL: <http://dsmsu.gov.ua/index/ua/category/54/2012/1> (дата звернення 02.09.2018).
7. Круцевич Т.Ю. Управление физическим состоянием подростков в системе физического воспитания: дис. ... д-ра физ. восп.: 24.00.02. Київ, 2010. 510 с.

8. Куделко В.Э. Анализ проблемной ситуации развития культуры управления физкультурно-спортивной деятельностью. Слобожанський наук.-спорт. вісник. 2013. С. 149–151.
9. Кузьменко О.О. Реалізація державної програми у сфері фізичної культури і спорту. Науковий вісник молодих вчених. 2010. Вип. 1(1). С. 225–229.
10. Леонов Я.В., Приходько И.И., Путятин Г.Н. Внутренний ресурс развития сферы физической культуры и спорта. Теория и практика физической культуры. 2013. № 3. С. 59–66.
11. Мельник М.Г., Пітин М.П. Проблеми розвитку студентського спорту України у ХХІ столітті. Біомеханічні, педагогічні, медико-біологічні та психологічні аспекти фізичного виховання та спорту. Вісник № 129 (1). 2015. С.169–173.
12. Парубчак І.О., Сіренко Р.Р. Публічне управління суспільно-виховними процесами в українському соціумі на засадах здорового способу життя. Вісник НУЦЗУ. Серія «Державне управління». 2017. Вип. 1(6). С. 244–252.
13. Сергеев А.Ю. Зарубіжний досвід державного регулювання сфери фізичної культури і спорту. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. 2015. Вип. 12. С. 105–109.
14. Сітнікова Н.С. Сучасний стан і тенденції державного регулювання розвитку спорту вищих досягнень в Україні. Теорія та практика державного управління. 2013. Вип. 2(41). С. 1–8.

ЭФФЕКТИВНОСТЬ ГОСУДАРСТВЕННОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ПРОЦЕССАМИ СОЦИАЛИЗАЦИИ УКРАИНСКОЙ МОЛОДЕЖИ ПРИ ЕЕ АКТИВНОМ УЧАСТИИ В МАССОВОМ СПОРТЕ

В статье изучены процессы трансформации и модификации массового спорта как феномена социализации в украинском обществе. Исследована важность фактора социализации в сфере физической культуры и массового спорта. Выявлены особенности государственного регулирования развития сферы массового спорта в социальной и гуманитарной политике Украины. Обосновано явление массового спорта как проявление активного участия молодежи в социальных и гражданских трансформациях общества.

Ключевые слова: массовый спорт, социализация, гуманитарная сфера, государственное регулирование, управленческие системы, активность социума.

THE EFFECTIVENESS OF THE STATE REGULATION CONCERNING THE PROCESSES OF THE SOCIALIZATION OF UKRAINIAN YOUTH BY ITS ACTIVE PARTICIPATION IN MASS SPORTS

The processes of transformation and modification of mass sports as a socialization phenomenon in the Ukrainian society were studied. The importance of the socialization factor in the field of physical culture and mass sports was researched. The peculiarities of state regulation of the sphere of mass sports in the social and humanitarian politics of Ukraine were revealed. The phenomenon of mass sports as an expression of active participation of youth in social and civil transformations of the society was grounded.

Key words: mass sports, socialization context, humanitarian sphere, state regulation, management systems, activeness of society.